CC BY
OPEN ACCESS

DOI: https://doi.org/10.59295/DIA.2025.3.01
CZU: 929:94-051(498)(047.53)
Orcid ID: 0000-0003-4289-2054

Dialog

„O ROMÂNCĂ FĂCUTĂ, NU NĂSCUTĂ, DAR STRAȘNICĂ FEMEIE”
150 DE ANI DE LA NAȘTEREA REGINEI MARIA

Aliona GRATI

acad. Georgeta FILITTI

„O româncă făcută, nu născută, dar strașnică femeie”. 150 de ani de la nașterea Reginei Maria

Rezumat. Dialogul dintre Aliona Grati și acad. Georgeta Filitti evocă personalitatea complexă a Reginei Maria la 150 de ani de la nașterea sa. Se discută despre trauma Basarabiei sub ocupația sovietică și despre felul în care imaginea monarhiei a fost sistematic ștearsă sau denigrată. Se subliniază rolul excepțional al Reginei Maria în Primul Război Mondial: mobilizarea populației, patronajul a zeci de organizații caritabile, îngrijirea răniților, rezistența și curajul de a rămâne alături de popor. Se descriu evenimente, precum încoronarea de la Alba Iulia; se subliniază implicarea reginei în viața publică, carisma și activismul său, contrastate cu firea rezervată a regelui. Se subliniază influența ei politică și culturală până în 1927, când moartea regelui și a lui Ionel Brătianu, alături de abdicarea lui Carol, aduc instabilitate. Evocările personale ale Georgetei Filitti completează portretul reginei ca femeie puternică, iubitoare de România, model de dăruire, cultură și diplomație, rămasă un reper istoric major.

Cuvinte-cheie: Regina Maria, monarhia română, Georgeta Filitti, Primul Război Mondial, Unirea Basarabiei.

„A Romanian woman by choice, not by birth, but a formidable one.”
150 Years Since the Birth of Queen Marie

Abstract. The dialogue between Aliona Grati and Acad. Georgeta Filitti evokes the complex personality of Queen Marie on the 150th anniversary of her birth. It addresses the trauma of Bessarabia under Soviet occupation and the way in which the image of the monarchy was systematically erased or denigrated. The exceptional role of Queen Marie during the First World War is highlighted: mobilizing the population, patronage of dozens of charitable organizations, caring for the wounded, resilience, and the courage to remain alongside her people. Major events are described, such as the coronation at Alba Iulia, highlighting the Queen's involvement in public life, her charisma and activism, contrasted with the King's reserved nature. Her political and cultural influence up until 1927 is emphasized, when the deaths of King Ferdinand and Ionel Brătianu, together with Carol's abdication, brought instability. Georgeta Filitti's personal recollections complete the portrait of the queen as a strong woman, deeply devoted to Romania, a model of dedication, culture, and diplomacy, who remains a major historical landmark.

Keywords: Queen Marie, Romanian monarchy, Georgeta Filitti, First World War, Union of Bessarabia.

AG: Mult stimată doamnă academician Georgeta Filitti, pentru noi este o deosebită onoare să vă avem printre autorii revistei noastre. Dat fiind că publicația poartă numele *Dialogica*, tradiția noastră este să deschidem fiecare număr cu un dialog realizat cu personalități ale cercetării de prim rang. Am sperat ca, aici, la Vălenii de Munte, în cadrul Cursurilor de Vară ale Universității Populare „Nicolae Iorga", să avem prilejul de a vă adresa câteva întrebări despre Regina Maria. Iar faptul că ați binevoit să ne acordați acest interviu e un adevărat privilegiu.

GF: Vai de mine, dar eu cu toată plăcerea. Eu am fost măritată cu un basarabean, Iura Kazimir. Era arheolog. Au avut moșii în Basarabia. Soacră-mea a fost domnișoară de onoare la curtea țarului, adică nu erau chiar săraci. Și în momentul când au intrat rușii în '40, ei și-au băgat picioarele în papuci în direcția România. Își aveau turmele destul de aproape de casă. Cum s-a nimerit în clipa aceea, au sărit toți ciobanii lor și au mânat cu oile înainte, cu vaci și boi. Și așa au intrat în țară în ultima clipă, fiindcă rușii au dat un ultimatum pe care nu l-au respectat. Au urmat toate represiunile astea rusești, care eu cred că v-au marcat. Adică Basarabia e o provincie sângerândă, după părerea mea.

AG: Ne-au marcat nu doar fizic, prin deportări și prin dispariția peste noapte a oamenilor care gândeau liber. Ne-au marcat și prin încercarea de a ne șterge memoria colectivă. Cred că imaginea cea mai grav afectată a fost cea a monarhiei românești. Vă spun din propria mea experiență: fiind născută în Uniunea Sovietică și având școala tot acolo, nu am auzit niciodată ca cineva să rostească, de pildă, numele Reginei Maria.

GF: Și să știți că s-a mai întâmplat un lucru: povestea s-a reverberat și în spațiul românesc, în sensul că monarhia a fost percepută ca exploatatoare, ca un element total negativ – „niște bestii burghezo-moșierești". Și Regina Maria, femeie foarte energică, foarte pozitivă, o româncă făcută, nu născută, dar strașnică femeie, n-a cedat, a mobilizat lumea în jurul ei în timpul războiului. Căsătoria ei a fost una aranjată, cum se făcea. În jurul ei s-a găsit un bărbat, s-a mai găsit un bărbat și din cuvinte rele nu am mai scos-o. Aici s-a exagerat foarte mult. Au fost tăcute toate faptele ei pozitive. Vă rog să mă credeți, nu e vorba să devenim apologeți, că nu e cazul, dar faptele vorbesc. Ea a avut 40 de organizații, societăți și asociații caritabile și culturale pe care le-a patronat. S-a dus și a cerut ajutoare din toate părțile. Putea foarte bine, când a început războiul, să-și ia copiii sau singură și să plece din țară. Mijloacele ei de a pleca nu erau ale omului de rând. Dar a rămas aici. S-a dus în refugiu. Acolo a organizat un spital, șapte spitale, zece spitale, triaje, scrisori în dreapta și în stânga: „Ajutați-ne... trimiteți-ne". Asta n-a fost puțin lucru.

AG: Evident, dar noi am fost privați inclusiv de aceste cuvinte urâte despre Regina Maria. Am primit o educație în care numele ei nu era rostit. Dacă ar fi existat măcar critici, ele ne-ar fi trezit curiozitatea să înțelegem cine a fost. În primii ani de școală nici nu știam că am avut regi. Mi se părea că regii aparțin doar poveștilor. Astăzi încercăm să reconstituim faptele bune ale Reginei Maia, să le aducem la lumină.

GF: Să știți că e un lucru destul de anevoios. Lumea e grăbită, nu toată lumea e interesată de istorie. Când ai trăit într-o asemenea mentalitate, e anevoie – trebuie să și vrei să știi. Pentru că vin atâtea informații pe capul nostru până să-ți dai seama că asta e important, asta nu e important, ele au venit. Ori, o parte a istoriei noastre, trebuie să o înțelegem, s-a desfășurat, cu bune, cu rele, sub această monarhie. Carol al II-lea n-a fost un rege absolut perfect. A alergat în dreapta, în stânga, a făcut o căsătorie morganatică, nepotrivită. La vreme de război, tu pleci de la conducerea regimentului tău? Dumneavoastră știți că totdeauna capetele încoronate, principii moștenitori, membrii familiilor domnitoare nu sunt așezați chiar în frunte. Ce facem? Că pe urmă-l pierdem, nu? Dar, oficial, Carol era

comandantul unei regiment. Care regiment? El își ia iubita și se duce la Odessa, și se însoară. În vreme de război nu faci chestia asta! Nu?

AG: În acele momente, Regina Maria a dovedit puterea și tăria unui bărbat.

GF: Și atunci Regina Maria l-a certat ea pe fiul său. Se sufoca de indignare: „Nu-ți faci datoria!". La strădunița ei nebunească, l-au întors. Regele Ferdinand era o minune de om, dar un tip indecis. Ei au o discuție pe care Regina o relatează în *Însemnările zilnice* [1]. El îi zice: „Tu n-ai niciodată răbdare, îți trece un gând prin cap, îl și pui în aplicare!" Și ea răspunde: „Da, și ție îți trec tot felul de gânduri și nu le aplici niciodată!" Cam asta a fost. La stăruința ei, l-au pedepsit pe Carol, dar pedeapsa a fost, cum să vă spun – așa, un fel de pedeapsă.

AG: Am vorbit despre Basarabia și despre lipsa de timp și de interes a oamenilor, mai ales a tinerilor, care par tot mai absorbiți de calculatoare și telefoane mobile. Și totuși, anul acesta, chiar în centrul Chișinăului, la insistența istoricilor și, în primul rând, a avocatului Iulian Rusanovschi, a fost ridicat și dezvelit un monument impunător al Reginei Maria. Fiind pe drumul meu zilnic spre serviciu, am observat că oamenii nu trec nepăsători pe lângă el: îl privesc cu atenție, îi citesc inscripțiile. Interesul, iată, există – unii cunosc figura Reginei, alții abia acum o descoperă. Vor avea posibilitatea să se informeze inclusiv din acest interviu, datorită dumneavoastră. Așadar, vă întreb: cine a fost și cine rămâne Regina Maria pentru concetățenii mei, pentru români?

GF: Cred că ar trebui să începem discuția noastră prin a vă exprima convingerea mea că noi suntem un popor norocos. Și spun lucrul acesta pentru că au fost multe momente de cumpănă, ca în istoria tuturor popoarelor. Și unul dintre ele, să știți că a fost la mijlocul secolului al XIX-lea. Când a existat, dacă vreți, o ancorare mai explicită a românilor în Europa. E vorba de Revoluția de la 1848, de diaspora care s-a constituit imediat după înfrângerea Revoluției și toată această pleiadă de revoluționari români au gândit la unison că trebuie să se unească cele două principate. Nu se gândeau mai mult, dar Moldova și Țara Românească trebuiau să se unească. Și pentru acest lucru au militat. S-a înfăptuit. Cel ales a fost foarte bine ales și șapte ani de zile a urmat un proces de modernizare, de organizare, de debarasare de unele elemente vechi din istorie, până când domnia lui Alexandru Ioan Cuza și-a epuizat toate valențele. Și atunci ce s-a întâmplat? Am avut un moment de mare șansă, de mare noroc, pentru că una dintre ideile directoare ale acestei generații a fost alegerea unui principe străin. De ce un principe străin? Ca să rămână în afara intrigilor și aranjamentelor și nepotismelor ce caracterizau societatea românească. Rezultatul? A venit în fruntea țării un principe abia cunoscut în Europa, dar un om onest, un om muncitor – Carol de Hohenzollern-Sigmaringen –, care în momentul când a pășit pe teritoriul țării, a spus: „Voi fi un bun român!"

Poate Carol I era lipsit de humor și nu era un om foarte lesne comunicativ cu supușii lui, dar era un om excepțional de disciplinat – disciplină prusacă, disciplină germană – și care a înțeles un lucru, a înțeles firea românilor. Pentru că rămâne un lucru esențial această combinație între spiritul gospodăresc al lui Carol și felul nostru de a fi. Noi suntem un popor care ne entuziasmăm foarte repede, suntem foarte deschiși la noutăți tehnice, la să adoptăm tot felul de principii, dar la fel de repede și renunțăm. Ori, motivarea permanentă a românilor ca să rămână în stare, nu de alertă, dar în stare de curiozitate: „Hai să vedem ce se mai întâmplă, ce se mai întâmplă!", a fost, cred, secretul succesului lui. Pentru că trebuie să fim foarte rezonabili și să ne gândim la un lucru. În momentul când a venit aici, nu știa nimic despre noi și viceversa. Țara era mică, țara era destul de împovărată din punct de vedere financiar. O sumedenie de legi abia apucaseră să fie implementate. Reforma agrară preconizată și decretată de principele Cuza își vădea efectele și bune și rele. Efectele bune au fost eliberarea țăranilor, efectele rele

– să nu le ignorăm – au însemnat fărâmițarea teribilă a proprietăților. Și pe urmă? Pe urmă au apărut așa numiți „însurăței". Un țăran a fost împroprietărit cu 5 hectare de pământ. Și pe urmă au venit copiii. Ce faci? Împarți această suprafață. Adică societatea a mers înainte. Și lucrurile au devenit dramatice.

Ei bine, Carol ia o țară în această situație și ce face? Încet-încet, cu stăruință nemțească, pune ordine. Nu i-a fost ușor. Chiar coagularea partidelor politice, marile partide care se încheagă acum sunt liberalii și conservatorii. Unii sunt reformatori, e vorba de liberali, ceilalți încearcă să-și păstreze privilegiile. Și el a trebuit să țină cumpăna între aceste două forme. Și să știți că a făcut-o cu mare dibăcie. Vreau să cred că, paralel cu noi, care am învățat să fim supuși disciplinați, a învățat și Carol să conducă o țară. Și au fost câteva evenimente care l-au apropiat sufletește pe acest neamț, neamț pe care, cu spiritul nostru de ironie neiertător, din Hohenzollern l-am făcut „hop în țol". Iar acest „hop în țol" a știut să se poarte, să ne conducă într-o formă impecabilă în timpul Războiului de Independență. Și asta a făcut ca din domnitor al României să ajungă, în 1883, rege al țării.

S-au mai întâmplat niște lucruri. Pachetul de legi schițate sau chiar aplicate în vremea lui Cuza încep să-și facă efectul acum, în timpul regatului de sub conducerea principelui Carol, în așa fel, încât România ajunge țara cea mai dezvoltată, țară cu o situație internațională prestigioasă în Balcani. Și lucrul se vede. Cum? Din niște cifre explicite. Gândiți-vă că noi nu avem încă o industrie semnificativă, dar ceea ce exportăm, materii prime în primul rând, fac ca balanța comercială să fie excedentară. Exportăm cereale și mai ales aurul negru. Suntem al treilea producător mondial de petrol. Lucrul este absolut excepțional. Și sigur că în această situație, noi prezentăm, discutăm aici mai mult elementele pozitive, sunt încă multe de făcut. Societatea încă este divizată, sărăcia este mare, pelagra face ravagii, legile de protecție socială își fac loc cu greu în Parlament, dar lucrurile merg spre bine. Grija suveranului se îndreaptă spre un fapt omenesc și anume continuitatea dinastică. Cum s-o asiguri? Perechea Carol – Elisabeta au avut o fetiță care a murit de difterie. Prin urmare, nu era asigurată continuitatea. Să mai precizăm un lucru: dinastia română funcționa, ca majoritatea dinastiilor din Europa, după legea salică. Cu alte cuvinte, succesorul trebuia să fie bărbat. Și atunci, în absența unui moștenitor bărbat, regele Carol a decis să desemneze ca moștenitor al tronului României un nepot, în persoana lui Ferdinand. Și așa se face că un adolescent de 12 ani vine în România și e crescut în așa fel, încât într-o zi să ajungă regele țării.

În acest proces de creștere în educație germană, ceea ce înseamnă mare, foarte mare severitate, s-a mai cuprins un element. O căsătorie. Și această căsătorie se și consumă. Dar între realitate și legendă să știți că e o mică diferență. Și atunci trebuie să spunem un lucru. Că se face un aranjament între Carol I, Regina Angliei și împărăteasa Indiei Victoria. Maria de Marea Britanie și Irlanda de Nord și Ferdinand se căsătoresc. Și sigur că ăștia doi, când s-au văzut, s-au plăcut și au fost fericiți. Să fim puțin mai realiști și să ne gândim că a fost o căsătorie aranjată, o căsătorie de interes, dar pe care amândoi au onorat-o. Și o dată în plus este interesant felul cum a reacționat Principesa Maria, care vine într-o țară necunoscută, nu-i cunoaște limba, nu-i cunoaște religia, nu știe nimic despre români. Și problema nu se punea că ea venea dintr-un spațiu mai evoluat și noi eram niște înapoiați. Nu, nu era asta. Era altceva. Ori, marea înțelepciune a acestei tinere, și aici trebuie să omagiem educația britanică, a fost că a înțeles că, dacă vrea să supraviețuiască în spațiu ăsta, trebuie să-l cunoască.

AG: Și poate că puțini români și-au cunoscut țara la fel de bine cum a făcut-o femeia aceasta.

GF: Sigur! Am început discuția cu dumneavoastră spunând că noi suntem o țară norocoasă. Și să știți că norocul ăsta s-a ivit mereu. Știți când s-a mai ivit? Foarte curând după căsătoria ei, pentru că ea a dat naștere unui copil. Obligația oricărei principese era să lase un moștenitor. Putea să facă mai multe fete la rând. Nu, a

făcut un băiat. Prin urmare, a asigurat această continuitate pe care și-o dorea Carol I. Sigur, ăsta a fost începutul, dar pe zi ce trecea, principesa Maria intra în societatea românească, în spiritul ei. Să ne înțelegem, la curte se vorbea franțuzește, mulți știau și engleză, și germană. Oamenii nu discutau prin semne, nu era o limbă gestuală, Doamne ferește! Dar sentimentul profund al legării principiilor moștenitori de țară – asta nu se realiza de la o zi la alta. Mai ales că regele Carol, sigur că le asigurase condiții excelente de organizație de viață la Palatul Cotroceni, dar, în același timp, înțelegea să rămână suveranul țării. Și asta ce a însemnat? Asta a însemnat că România se orienta încet-încet spre Puterile Centrale.

Acei dintre noi care se pleacă, chiar fără a fi istorici, dar sunt curioși în legătură cu ce se întâmplă în jurul lor, știu foarte bine, așa e făcută istoria: din grupări și regrupări de state care, la un moment dat, ajung să se confrunte. Și în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, această configurare internațională prindea contur. Cum? Se grupau de-o parte puterile germane, de altă parte puterile Antantei: Franța, Anglia. Și unora și altora li s-au alăturat ulterior și alte state. România, având în fruntea ei un bun român în persoana lui Carol I, acest bun român totuși era de origine în Germania. Prin urmare, noi am mers cu puterile centrale. Am încheiat un tratat militar în 1883. Așa se face că întreaga noastră orientare, dacă vreți și economică, mergea către Austro-Ungaria și Germania. Numai că lucrul acesta încet-încet venea în contradicție cu nevoile reale, cu aspirațiile noastre naționale. De ce? Să nu uităm că fiind un popor întins pe o arie destul de largă, eram siliți să trăim în provincii istorice, sub altă conducere. O parte din noi eram sub Imperiul Austro-Ungar, Transilvania, Basarabia – sub Imperiul Țarist și Dobrogea, până în 1880, fusese sub Imperiul Turcesc. Toate lucrurile acestea coagulau acest sentiment al nevoii de unire. Se realizase, pentru foarte scurtă vreme, la 1600, sub Mihai Viteazul, o unire mai mult de factură militară, vremelnică, dar rămăsese ca o formă de nostalgie teribilă în mintea românilor de pretutindeni. Se realizase unirea din 1859. Și acuma gândul multora se îndrepta spre unirea întregului spațiu locuit și vorbit de români. Numai că acest sentiment venea explicit în contradicție cu dorința, cu voința suveranului.

Mergând pe calea norocului care face parte din ADN-ul românilor, regele Carol și-a sfârșit viața în 1914 și automat urcă pe tronul țării Ferdinand. Acuma începe o perioadă interesantă în care un rol principal politic, să nu vă mirați, joacă chiar această englezoaică pe cale a deveni o bună româncă. Și lucrul rămâne exemplar, îndrăznesc să spun, doamnă, nu numai pentru noi, pentru români, dar pentru orice formațiune statală care are marea șansă de a avea printre factorii de decizie, printre conducătorii ei, oameni responsabili. Pentru că Regina Maria, o numim de acum astfel, din 1914, era socotita cea mai frumoasa principesa din Europa. Putea să rămână o femeie frumoasă, cochetă – și era –, care se îmbrăca cu niște rochii superbe, care avea niște bijuterii faimoase și atât. Ori, nu s-a întâmplat așa. În momentul când norii războiului se adunau deasupra Europei, când fiecare țară își punea problema care sunt avantagiile pentru mine să fiu într-o tabără sau să fiu într-alta, România, prin suveranul ei de până în septembrie 1914, Carol I, părea să meargă spre centrale. Chiar în țară erau destui români care pledau în acest sens. Și atunci s-a creat o fractură în societatea românească, ori, acesta era lucrul cel mai periculos. Era nevoie de unitate. Această unitate spre a merge cu puterile Antantei ne-a dat-o în mod precumpănitor Regina Maria: prin felul cum a stăruit pe lângă soțul ei, prin felul cum i-a primit în calitate de regină pe oaspeții străini veniți să sondeze starea de spirit din România, prin felul cum a corespondat cu țarul Rusiei, cu regele Angliei, cu alți factori de decizie europeni, a îndreptat acest curent pro-antandist pe calea cea bună.

AG: S-a spus atunci că România are un singur om politic de seamă și ăsta este Regina Maria.

GF: Ea a făcut tot ce a putut. Iar noi, fără să ne autocriticăm, trebuie să spunem că din 1914

până în 1916, când am intrat în război, când știam că vom intra în război, cât am rămas neutri, n-am făcut tot ce se putea ca să fim bine pregătiți. Nu o să vă dau prea multe exemple, pentru că, deși sunt foarte concludente, sunt plicticoase. Am făcut achiziții de armament, dar am cumpărat o parte a puștilor dintr-un loc, altă parte dintr-alt loc, fără să ne treacă prin cap să le asamblăm înainte. Și așa că ne-am trezit că începe războiul, avem nevoie de puști și care atunci se dovedesc fiare vechi. Lucrul a fost absolut îngrozitor. N-a existat o evidență la fiecare regiment ce-i trebuie: atâtea puști, atâtea ranițe, atâtea hărți. Și așa se face că după ce a existat acest răstimp al neutralității de doi ani, în momentul când a intrat efectiv în război, România nu era pregătită. Dar acești doi ani de război, să știți, mai sunt marcați de ceva. Sunt marcați de o politică internațională față de țara noastră care nu s-a mai repetat, dar care rămâne pilduitoare pentru ipocrizie, pentru falsitate și pentru felul cum trebuie tu, țară mică, să te raportezi la cei din jur, și anume: curtea nebunească care s-a făcut României să treacă de o parte sau de alta. Că noi am optat pentru o Antantă, avea să se dovedească la sfârșitul războiului (1918–1919) că a fost decizia cea bună. Suntem la sfârșit de anul 1916, războiul a început și după un moment de jubilație, de mulțumire, de freamăt interior, începe drama. Drama care avea să se întindă pe mai mulți ani, în care am fost susținuți moralmente, îndrăznesc să spun hotărâtor, de această străină devenită bună româncă. Cum? Hai să vedem cum.

Cine cercetează viața Reginei Maria ajunge la concluzia că proeminența ei, fără tăgadă, dovedită cu fapte, rămâne în timpul Primului Război Mondial. Așa cum s-a întâmplat cu toată conducerea țării, Regina Maria urmează lungul și tristul convoi al refugiaților în Moldova, în această provincie din răsăritul țării noastre, care de la o zi la alta își înzecește populația și care trebuie să facă față unor probleme foarte, foarte complicate. Pe lângă nenorocirile războiului, foarte curând apar epidemii, epidemii mortale. E vorba de tifosul exantematic și de gripa spaniolă. Astăzi se știe că această gripă spaniolă, care a fost o realitate pe întregul glob, a făcut mai multe victime decât frontul de luptă propriu-zis. Prin urmare, nu scăpăm nici noi. Și Regina a făcut gripă spaniolă, dar aici iar a fost un dar de la Dumnezeu. Femeia aceasta avea o rezistență și o sănătate de fier și a reușit să supraviețuiască. Și nu numai să supraviețuiască, dar să fie prezentă zi de zi, foarte aproape de front. Prin scrisorile pe care le-a trimis, prin ajutoarele pe care le-a cerut, prin dispozițiile pe care le-a dat, prin solicitările pe care le-a făcut către soțul ei, către ceilalți factori de conducere ai țării, ea a reușit să îndrepte lucruri, să hrănească oameni, să-i adăpostească, să-i ocrotească. Și faptele acestea sunt cu zecile, cu sutele, cu miile. Reies din jurnalul ei, reies din jurnalele celorlalți. Vedeți, la vremuri de restriște, ești bogat sau ești sărac, dar o bombă îți poate distruge totul în orice clipă. Și femeia asta găsește pentru fiecare un cuvânt de alinare. Unui rănit se duce și îi citește la capul patului. Unei băbuțe știrbe se duce și îi oferă o țigară și stau o clipă amândouă să fumeze pe prispa unei căsuțe gata să se dărâme. Regina Maria vorbea românește. Mai anevoie, dar vorbea, fără îndoială. S-a înțeles cu toată lumea. Pentru că, dincolo de cuvinte, erau gesturile, erau privirile, erau aceste bunătăți de neprețuit pe care le aducea. De unde? Cerea tot timpul. Cerea de la toată lumea. Și așa se face că și Crucea Roșie americană trimite, și Crucea Roșie rusească trimite foarte mult.

Să nu uităm totuși că suntem până în octombrie 1917 și e vorba de Imperiu Țarist, de vărul ei, Nicolae II, care îl conducea. Prin urmare, relațiile erau prietenești, să spunem. Și aceste relații, care se concretizau și pe front într-o așa zisă colaborare, odată cu începutul revoluției ruseşti, adică cu începutul dezagregării acestui colos, se deteriorează și, din prieteni, rușii aflați pe teritoriu Moldovei – la militari mă refer –, din aliați, fără să devină explicit dușmani, ajung, aș spune, niște hoarde dezorganizate. Asta a fost un moment de mare nenorocire pentru toți. Problema nu se pune să caracterizăm acuma bolșevismul. E o realitate care avea să se materializeze, dar care, în primul rând, înseamnă haos, înseamnă anarhie, înseamnă lipsă de

disciplină, cu alte cuvinte, un așa-zis aliat până mai ieri în care nu te mai poți încrede. Dimpotrivă, care are izbucniri neașteptate. Și printre ele, să știți că au fost momente repetate, încercări de asasinare, chiar a familiei regale române. Pentru că disciplina este absolut esențială în orice formă de manifestare a vieții, dar mai ales în armată. Și aici este un foarte lung șir de mărturii, din nenorocire confirmate mereu de fapte, al acestei înstrăinări româno-ruse și tot atâtea fapte care au făcut ca rușii să fie încet-încet îndepărtați.

Trebuie să amintim și spiritul patriotic, spiritul foarte corect, care venea de undeva din străfundurile istoriei: această conștiință a românității basarabenilor. Cum s-a exprimat? S-a exprimat în 1918, în martie, când oamenii aceștia și-au dat seama că între a rămâne într-un imperiu care se prăbușea în bucăți, oamenii sfâșiindu-se între ei între roșii și albi, singura lor șansă de supraviețuire este unirea cu țara. Este ceea ce au și făcut. Și, fără îndoială, istoria noastră, cine o urmărește așa schematic, constată niște realități surprinzătoare. Normal ar fi fost ca această unire să se opereze în răstimpul unei guvernări liberale în România. Guvernare liberală, deci pro-Antantă. Nu! Unirea se întâmplă într-un moment când Ionel Brătianu se retrage și la conducerea țării este adus Alexandru Marghiloman, membru într-un guvern pro-puterile centrale. Și el este cel care se duce la Chișinău și discută cu noua putere care se coagula acolo. Asta face parte din ciudățeniile istoriei, dacă vreți, dar, în același timp, ne dă nouă prilejul, celor de după evenimente, să le explicăm, să înțelegem că și unii și alții au fost buni patrioți. Și lucrul mi se pare important.

Acum vă spun un lucru legat de familia mea. Până la urmă, știți, istoria este o însumare de fapte ale oamenilor, nu? Socrul meu. Ion Filitti, fusese directorul Direcției Politice din Ministerul de Externe, diplomat prin urmare, și la începutul războiului el se declară pro-central. De altfel, „Filiții" au fost mereu conservatori. Deci, Ion Filitti e împotriva curentului general, explicând foarte clar: „Dacă mergem cu Antanta, automat mergem cu Rusia. În relațiile noastre cu Rusia n-am avut decât de pierdut. De 200 de ani, ne-au ocupat de nenumărate rânduri, ne-au luat, nu ne-au dat nimica." Mai mult, făcând parte din această administrație care își avea sediul la București, el este numit prefect de Ialomița, unde îi erau moșiile. A fost directorul Teatrului Național, a fost prefect de Ialomița și la sfârșitul războiului este adus în fața curții marțiale de la Bacău cu o recomandare la moarte: „Un trădător!" Trădător? De ce? Pentru că lucrase pentru administrația centralilor – dușmanii țării noastre. Ori, Filitti a fost, cred, printre puținii români care au avut curajul să se prezinte în fața completului de judecată. Dumneavoastră știți că la vremuri din astea de război e multă zăpăceală și atunci se putea strecura și se putea fugi din țară. Nu! A fost așa de convins de dreptatea gestului său, încât s-a prezentat, a pledat cauza și a câștigat. A spus ce se întâmplă: „Eu n-am făcut gestul ăsta ca să îmi trădez țara, ci ca să mă interpun între ocupant și omul de rând. Dacă eu plecam și ca mine încă câteva mii de români, ce făceau acești oameni simpli?" Și să știți că lucrul iese foarte clar în evidență din jurnalul lui, pe care eu l-am publicat. Adică această interpunere între ocupant și omul de rând era esențială și oamenii l-au înțeles și a fost absolvit de vină.

Vedeți, un război ridică enorm de multe probleme, de la aceste opțiuni, care pot să fie condamnate sau pot să fie lăudate, până la felul cum a înțeles Regina Maria, până în ultima clipă, să contribuie într-o formă cât mai largă, cât mai benefică, la alinarea unor suferințe. Dar să știți că odată războiul terminat, odată Basarabia declarată ca făcând parte din România, i-a urmat, cum bine știți, Bucovina: la 1 decembrie, ultima mare provincie Transilvania își declară deopotrivă opțiunea firească, normală, în sensul șuvoiului istoriei de unire cu țara. Să știți că abia acum începea greutatea. De ce? Pentru că, totuși, acestea fuseseră provincii dezvoltate sub putere străină, cu obiceiurile, cu legile, cu mentalitățile și, aș îndrăzni să spun, cu o politică de stat constantă de negare a elementului și a virtuților românești. Ori, lucrul acesta era extraordinar de important. Și Ionel Brătianu a înțeles

despre ce e vorba. Așa cum se întâmplă după orice război, și după Primul Război Mondial a urmat un lung, laborios, complicat, aș zice cu un termen nu foarte academic – buruienos proces de târguire, de împărțire a lumii. Sigur că am fost și noi parte din el. S-a trimis o delegație la Paris după ce acolo se constituise un comitet românesc: numeroși studenți, foști studenți români la Paris, care se întorc, care pledează pentru țara lor, care discută, care lămuresc opinia publică franceză și internațională despre dorințele noastre. Dar asta să știți că nu era suficient, pentru că cei mari își aveau gândurile lor. Și a mai fost un element importantisim, de care noi nu ținem seama, nici măcar acum. Nu știu să vă spun de ce, dar se vede cu ochiul liber. Și anume, propaganda. Noi nu știm să facem propagandă. Propaganda noastră noi o înțelegem înainte de un eveniment internațional, cu trei zile, dacă nu chiar cu o zi înainte: să aducem niște produse caracteristice din astea de artă populară și să stea un adormit acolo care răspunde anevoie la niște întrebări elementare. În vreme ce, vecinii noștri neprieteni știau ce să facă. Și atunci această disparitate și-a spus cuvântul la Paris, la congres. Prin urmare eram într-un impas.

S-a mai întâmplat ceva. Ionel Brătianu, să știți că era un om foarte intransigent, el știa ce vrea. Și atunci, la Paris, el a bătut cu pumnul în masă, dar a și creat animozități. Nu mergeau lucrurile cum voia el. Și atunci s-a născut o idee din nou fericită, și anume: trimitem la Paris pe cineva care nu-i diplomat, pe cineva care nu poate fi autorizat: pe Regina Maria. Lucrul a fost cu putință pentru că, dincolo de a fi diplomat, dincolo de a avea hârtii de acreditare, era o femeie frumoasă, celebră, deșteaptă, pe care chiar neiubitorii de femei o admirau. Și să știți că rezultatul a fost hotărâtor. Regina Maria se duce la Paris, nu să-și etaleze toaletele, nu să zâmbească cuceritor în dreapta, în stânga, ci să-și facă datoria. Și asta însemna că, în fiecare dimineață cât ea a stat acolo, veneau diplomați români, veneau cei care manevrau politica noastră și o îndoctrinau dacă vreți, îi spuneau ce trebuie să zică, ce trebuie să spună. Și dialogurile Reginei Maria cu Clemenceau, cu Wilson, cu Lloyd George, adică cu reprezentanții marilor puteri, au avut un rol decisiv. Și trebuie să spunem că acestea s-au împletit cu pledoariile unor străini filoromâni. Unul dintre ei a fost Sid Watson, altul a fost Saint-Hilaire. Repet, poate plicticos pentru dumneavoastră, ideea norocului pe care noi îl avem, pentru că filoromânii, și pot să vă dau un șir lung de astfel de prieteni ai României, de la Vaillant până la Angelo de Gubernatis, odată cunoscându-ne, se atașează de noi. Unii au ales chiar să rămână definitiv aici; alții au pledat pentru dreptatea României cu mai multă elocvență și înflăcărare decât românii înșiși.

Și așa se face că în cele din urmă, prin tratatul de la Trianon, se încheie această aducere a provinciilor istorice românești sub o singură conducere, în speță, sub conducerea regelui și a reginei. E o realitate? E o realitate de care, așa cum vă spuneam, trădează un fapt. Este o mare realizare, favorizată evident și de rezultatele Primului Război Mondial. Să nu uităm, Unirea era profund deficitară. De ce? Pentru că trebuiau puse în acord, trebuia creată acea legătură organică între provincii. Nu era suficient să avem o limbă comună, să avem un ideal comun de a trăi într-un singur stat. Fiecare venea cu un bagaj de convietuire în alt sistem politic, cu o altă religie dominantă, cu o altă mentalitate, cu o altă legislație. Am să vă dau un singur exemplu – Cadastrul. În vechiul regat se făcea într-un fel, după proprietar, iar în Transilvania se făcea după proprietate. Și această disparitate, să știți, până în zilele noastre, creează o dificultate în identificarea unui teren și a proprietarilor lui. Ori, toată această operă de armonizare, de asamblare a acestei țări într-un tot unitar, în acea „Românie dodoloață", cum ne-a plăcut să o numim, privindu-ne noua hartă geografică, nu a fost un lucru ușor. Se întâmplă acum un lucru de care trebuie mereu să ținem seama, și anume: dacă din Basarabia vin câțiva oameni politici care intră și în guvern, care sunt participanți activi, prolifici, interesanți, contribuie la discuții, la lămurirea unor situații, vine în schimb și un partid mare, coagulat – Partidul Național Român din Transilvania. Acesta e un partid care vine și cu foarte multe pretenții. În

fruntea lui este Iuliu Maniu. Și regele Ferdinand trebuie să găsească o formulă. O formulă care nu i-a fost ușoară. Pentru că între liberali și ceea ce aveau să se numească încet-încet, „țărăniști", ca să simplificăm discuția, nu se stabilește o formă de colaborare. Dimpotrivă. Și fără a insista asupra discordiei dintre ei, am să spun un singur lucru: confirmarea Unirii trebuia să se facă prin încoronarea perechii suverane undeva în spațiul românesc. Era un gest pe care îl așteptau toți românii, era un gest unde voiai să crezi că vor participa toți. Și când spun „toți", mă gândesc la factorii decidenți, la conducerea țării. Vă vine să credeți? Țărăniștii au refuzat să participe la această încoronare. S-a și întârziat foarte mult până în 1922. Bine s-a ales, și asta a fost un lucru extraordinar, acest loc al încoronării, orașul-simbol al Transilvaniei, Alba Iulia, amintind și de Mihai Viteazul.

În desfășurarea evenimentelor încoronării, să știți că spiritul gospodăresc, spiritul realist, virtuțile feminine ale Reginei Maria s-au dovedit din plin în tot ce s-a întâmplat atunci concret acolo. Chiar de la felul cum i-a fost ei pusă coroana pe cap (regele era catolic și catedrala era ortodoxă și să ridicaseră obiecții religioase): ceremonia s-a consumat în afara catedralei. A urmat o paradă. La această paradă ea a apărut îmbrăcată în splendidul costum de colonel al Regimentului 4 Roșiori, ceea ce și era. Toate lucrurile acestea au făcut ca Regina Maria să capete o aură odată în plus. Eu nu aș vrea să-l diminuez pe regele Ferdinand, dar acesta era un om de cabinet. Era un om foarte cultivat, poliglot, botanist de excepție, om căruia îi plăcea foarte mult să stea închis într-un cabinet să studieze. Puțină lume știe că era și un foarte fin ebenist, adică el a realizat niște piese de mobilier absolut excepționale, cu mâna lui. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" al Academiei Române a beneficiat de asemenea piese, Institut făcut de fiul lor, regele Carol al II, pentru marele istoric care a fost Nicolae Iorga.

Revenind însă la Regina Maria, chiar și după încoronare, să știți că rolul ei în România capătă noi valențe prin felul acesta lucrativ-creator cu care a înțeles să-și onoreze meseria de regină. Și poate dacă ea n-ar fi avut acel element de disciplinare, ori, mie mi se pare absolut fantastic, exercițiul carnetului, al însemnărilor zilnice, poate că nu ne-am fi dat seama de această revărsare a spiritului creator, de dragostea, de preocuparea ei pentru țară. Regina scrie zi de zi în jurnal. Și atunci înțelegi că vin la ea sute de oameni în audiență, care o informează, care îi cer, care îi spun. Dă la una care cere cu împrumut niște bani, dă la cineva care vine din Basarabia și povestește norocirile care se întâmplă dincolo de Nistru. E absolut prezentă, rezolvă o sumedenie de lucruri. Că e șarmul ei, că este corectitudinea solicitărilor, fără să ceară hatâruri, fără să ceară lucruri absurde, fără răsfățuri, aproape toate solicitările ei, să știți că sunt onorate. Cu alte cuvinte, rezumând, face bine pe unde se poate. Fiindcă ea este în continuu convinsă că asta este obligația de arbitru a suveranului. Și ceea ce nu face Regele Ferdinand, încearcă să facă ea. Și poate că e greu să vorbească cu unul sau cu altul, dar în jurnal mărturisește: „Ferdinand este un om admirabil, dar e un om nehotărât. Când îi pui o problemă în față, o dă deoparte, o temporizează. Ori, ea trebuie rezolvată acum, urgent, într-o formă sau într-alta". Prin urmare, fără a avansa ideea îndrăzneață că ea ar fi condus la în acest timp țara, trebuie să spunem că a avut un rol extraordinar. Până când? Până în 1927, când se întâmplă o dublă nenorocire: moare Regele Ferdinand. Și moare Ionel Brătianu, un om politic cum rar am avut.

De meserie, Ionel Brătianu era inginer, dar mediul din care venea, educația pe care o primise și plămada lui de bună calitate l-au făcut un om politic impecabil. Sigur că și-a avut și el încăpățânările lui. N-a vrut să cedeze colo, n-a vrut să cedeze dincolo. A mers la Paris într-o formulă, aș zice, care să-l facă pe el să strălucească și ceilalți să fie în plan doi. Sunt lucruri omenești. Ori, dispariția acestor oameni, conjugată cu gestul total reprobabil al fiului ei, al principelui moștenitor Carol de a se căsători, urmată de o căsătorie anulată, renunțare la tron, evoluție în Europa sub numele de domnul Caraiman, totul a lăsat loc unei formule nefericite și anume o formulă palidă, inexpresivă, aș zice

aproape intenționat lăsată să fie inexpresivă, a regenței. Și atunci cine conducea țara? Guvernul. Care guvern? Guverne care se învrăjbeau între ele, care se ciondăneau în Parlament și unde își făcea loc tot mai explicit, tot mai clar, personalitatea netăgăduită a lui Iuliu Maniu. Supranumit Sfinxul, Iuliu Maniu nu s-a înțeles cu Regina Maria. Pentru Maniu era clar: rolul ei fusese în război; i-a ajutat pe sărmani de toate felurile, dar n-are ce să caute în politică, poate să stea frumos în castelul ei, să-l primească pe cutare ambasador, să-l hrănească cu nu știu ce minuni, să pună pe masă o față de masă frumos brodată și niște pahare de argint vechi rusești – doar atât. N-are de ce să se bage în politică!

Regina și-ar fi dorit să fie în regență, fără îndoială. În locul ei a fost ales Nicolae, al doilea băiat al ei, un om foarte drăguț, dar un om străin de interesele țării, slab ca bărbat, care s-a aruncat în brațele unei prahovence, Ioana Doletti, care îl toca de bani. Lucrurile nu evoluau frumos. Și în jurnalul reginei răzbate această sufocare a femeii care nu mai e luată în seamă. Să știți că lucrurile aveau să se accentueze în 1930, când Carol, sătul de plimbări pe mapamond, se întoarce în țară, anulează regența în jurul micului principe Mihai, născut în 1921, și, original, cum avea să fie în întreaga domnie, o îndepărtează pe mama lui într-o formă dureroasă, într-o formă jignitoare. Felul cum ea a reușit să facă față acestui răstimp 1930–1938, să știți că te face să nu o mai privești ca pe o regină, ci ca pe o femeie. O femeie chinuită, care își găsește refugiu în amenajarea cât mai frumoasă, cât mai expresivă și, vai, cât mai economicoasă, pentru că, între alte mizerii făcute de fiul ei, este și aceea de a-i tot reduce bugetul. Amenajarea a ceea ce s-au numit locuințele de vis ale ei, adică Balcicul, Cotrocenii, Copăcenii, Scroviștea. Astăzi Balcicul, deși nu mai aparține României, este într-un fel prezentat ca muzeu de bulgari, și Cotroceni, precum se știe, este reședință prezidențială până în zilele noastre, păstrând în mare măsură, în arhitectura lui, în aranjamentul mobilierului, în destinația dată camerelor, ceva din ideile Reginei Maria. Evident, trebuie să adăugăm și Peleșul.

AG: Acum să discutăm ce rămâne? Ce rămâne pentru noi, oamenii de astăzi, din personalitatea acestei străine care a fost să fie adusă de soartă în spațiul românesc?

GF: Rămâne o femeie puternică, o femeie care, pentru a supraviețui, a știut să-și croiască un mod de viață care se traduce printr-o dragoste nețărmurită față de noua patrie. În asemenea măsură, încât urmărindu-i ceea ce a scris – este o scriitoare mereu inspirată –, ajunge să vorbească la persoana întâia plurală: „poporul nostru", „costumele noastre", „Traian, împăratul nostru". Își creează un cerc de prieteni pe care îi numește pe numele de alint: Pipilica, Zincuța, Mița, Mari. Își judecă cu o severitate neașteptată băieții, care nu sunt foarte corecți din punct de vedere moral. Ba își judecă și fata cea mare, pe Elisabeta, pentru că este foarte arghirofilă. Și face un lucru, care acum a devenit o practică curentă în spațiu românesc – afaceri cu statul. Are niște moșii lăsate moștenire de Regele Ferdinand și le vinde statului cu prețul înzecit. Și Regina Maria nu înțelege cum e cu putință lucrul acesta. Ea, care odată ajunsă la Paris în timpul congresului de pace, își dă seama că moda s-a schimbat. Toți creatorii de modă, toți bijutierii mari vin la ea în ideea că va cumpăra, va cumpăra. Când își dă seama ce prețuri sunt, sare în sus. Zice: „E imposibil, noi nu avem bani, noi venim dintr-o țară săracă". Dar a găsit soluția. Își cheamă o croitoreasă, o cusătoreasă mai curând, din țară și aia îi face niște mici retușuri la rochiile ei dinainte de război. Îi strâmtează o mânecă, îi lărgește niște poale, îi pune un fermoar nu știu unde și arată foarte bine. Ori, nu putea înțelege să se facă niște cheltuieli anapoda. Și vedeți, lucrul acesta, odată în plus, o arată o bună româncă, o femeie rezonabilă. Uneori scrie pagini și pagini întregi, relatând frumusețea florilor din grădina ei de la Balcic sau din București, de la Peleș, de la Bran. Poartă corespondență cu lumea întreagă pentru nu știu ce semințe, ea însăși ajungând la o cunoaștere din punct de vedere botanic a spațiului nostru ca și Regele Ferdinand, într-o măsură absolut remarcabilă.

Ce rămâne pentru noi astăzi? Rămâne o femeie plină de sensibilitate, care a iubit România, care s-a identificat cu românii și pe care, dincolo de a fi în sufletul nostru monarhiști sau republicani, fiecare cu opțiunile lui, cu pledoaria lui într-un sens sau într-altul, trebuie să o cunoaștem, trebuie să-i înțelegem, să-i aflăm modul de viață, modul de a acționa ca fiind pilduitor: ca mamă, ca suverană, ca reprezentantă din România a unei țări mici care, așa cum spunea Mihail Kogălniceanu, nu are șansă să se mențină în lume decât prin două elemente: prin cultură și prin diplomație. Ori, ea și într-un domeniu și în altul a strălucit. A strălucit prin cărțile pe care le-a scris, a strălucit prin prezența ei, prin vizita pe care a făcut-o în America și dacă parcurgeți cartea care s-a scris pe tema asta și vedeți sutele de fotografii de acolo, sunt niște manifestări mai numeroase pe stradă decât la alegerile a lui Trump. Este un personaj, aș zice, de însemnătate planetară. Și avem toate motivele să ne mândrim cu ea.

AG: Și această sinteză a esenței Reginei Maria se conturează chiar acum, pe fundalul muzicii de fanfară, venită dinspre Piața Centrală a Primăriei Vălenii de Munte, unde, ca de fiecare dată, de sărbătoarea Sfintei Marii, se desfășoară tradiționala Parada a Portului Popular.

GF: Să știți că Regina Maria a fost prima femeie aleasă de Academia franceză, de fapt de Collège de France. A fost și membră a Academiei Române și, în genere, cât a trăit, chiar dacă a avut din partea fiului ei momente de răutate, de meschinărie chiar în comportamentul oficial, a rămas mereu un personaj în prim-planul scenei noastre politice. Și cred că trebuie să ne întoarcem spre ea, parcurgându-i jurnalul, parcurgându-i *Povestea vieții mele* [2], cu sentimentul că avem mereu ceva de învățat. A fost o femeie și jumătate. Sigur că au fost și lucruri pe care parcă te ferești să le spui. În refugiul de la Iași merge și Iorga. Nicolae Iorga rămâne un istoric foarte mare și contribuția lui, și felul absolut românesc, absolut patriotic, în care s-a comportat în zeci de împrejurări, este în afară de discuții. Dar își avea și ciudățeniile lui, pentru că în mizeria generală de la Iași, în care te gândeai să supraviețuiești, el îi scrie reginei că nu are pâine. Și regina îi răspunde pe margine: „Știam că sunt regina domnului, nu brutăreasa lui". Sigur, putea să fie mai severă, dar ea s-a amuzat. Mai are ceva. Sunt oameni care protestează față de un lucru sau altul, sunt oameni care o critică. Panait Istrati o face praf și îi pune în cârcă niște lucruri foarte urâte, care s-ar fi întâmplat la Cotofenești, unde ea a avut o casă, nu știu ce. Dar Panait Istrati se îmbolnăvește de TBC și nimerește într-un spital. Și ea făcând vizite aproape sistematic la toate spitalele astea, ducând țigări, bomboane, flori, cruciulițe, citind, făcând tot ce era de natură să atenueze puțin chinul omului de pat, îl vede pe Panait Istrati și vorbește cu el. Apoi scrie în jurnal: „Mi-a venit să râd că am stat cu el de vorbă. Oare își mai amintea cum m-a înjurat?" Pentru că dacă parcurgi ziarele de stânga de după Primul Război Mondial, să știți, doamnă, că rămâi uimit de limbajul lor împotriva celor bogați.

AG: Doamnă Georgeta Filitti, în familia dumneavoastră se vorbea despre Regina Maria?

GF: Păi hai să vă spun. Mama mea era croată, născută la Peleș. Odată, bunica mea [3], care era suedeză și făcea o călătorie în jurul lumii, de rău ce îi era, se oprește cu vaporul cu care mergea într-un port al Mării Adriatice, unde, pe mal, era un flăcău. Ăla când a văzut-o, a căzut jos. Asta era o leșinată de asta blondină; tipul – brunet, mustăcios. S-au cunoscut și el i-a spus foarte clar: „Te împușc, dacă nu te măriți cu mine!". Ea a fost foarte impresionată de gest. S-au căsătorit. Și el era, mă rog, hai să-i spunem sculptor. Eu l-am perceput mai mult așa, ca un meșter pietrar, cu mult talent. Însă întâmplarea a făcut ca el să vină în țară și să se apropie foarte mult de Palatul Regal. În asemenea măsură încât bunica mea a devenit o guvernantă a principesei Elisabeta, fata cea mai mare a perechii moștenitoare. Mama mea e născută la Peleș. Adică ei au fost în anturajul familiei regale și îndrăznesc să spun că și bunicul a fost prieten cu Carol, o

prietenie ca între bărbați tineri. Nu era vorba să apară braț la braț în întâlniri oficiale, că ăsta era un om din serviciul lor, în vreme ce celălalt era principe. Și bunica foarte repede a căpătat un statut de favoare, pentru că, de exemplu, Minion, cealaltă fiică a regelui care vorbea tot timpul românește cu taică-su, îi spunea Regelui Ferdinand „Păicu", în loc de „Tăticu". „Păicule, hai la doamna Jeršić să mâncăm..." nu știu ce. Și bunica, care și ea era străină de lumea asta românească, avea grijă totdeauna în casă să existe mălai smântână, lapte, că veneau ăștia să mănânce. Adică cam asta era povestea. Ce a fost la mijloc, nu știu, dar Regina Maria a avut o veghe, permanentă până în 1938, față de mama mea, în sensul că mereu i-a trimis diverse lucruri. Carol face călătoria aia în jurul lumii cu Zizi și ia luat de peste tot lucruri pentru toată lumea. Ia și pentru Aurelia Jeršić un colier pe care eu îl am – perle mici și peruzele. E o drăgălășenie, se asortează foarte bine cu perlele mai mari, cu nu știu ce. Adică am avut această legătură.

Pe de o parte, când m-am măritat cu Manole Filitti, bunicul lui a fost aghiotant al lui Cuza și, cum se întâmplă la noi: de la Cuza a trecut la Carol. A avut un băiat și băiatul o fată – Ella Filitti, verișoara lui Manole. Fata asta a fost marea dragoste de tinerețe a lui Carol al II-lea. Jurnalul lor l-am publicat; e foarte frumos. Ea scrie, scrie, scrie și el adnotează. Ea e mai rezonabilă decât el. Zice: „N-avem nicio șansă". Și el: „Nu, nu, nu, te iubesc, te iubesc!" O pagină întreagă așa: „Te iubesc, te iubesc, te iubesc, te iubesc!" Vine războiul și Ferdinand își dă seama că aici se coace o idilă care poate să-l facă să sufere pe Carol, cum suferise el din cauza Elenei Văcărescu. Căsătoria aia neconsumându-se și asta pe calea să... Și atunci l-a chemat pe tatăl fetei care era nenea Nicolăiță senator: „Domnule senator, te rog să pleci din țară". Și atunci el își ia fata de toartă și pleacă din țară. Ella e în tren cu tatăl său. Pe peron e Carol cu prietenii; erau ei o gașcă, „Birjăria" se chema. Și în gașca asta e Zizi Lambrino. Și Ella îi zice: „ Zizi, te rog să ai grijă de Carol". Aia s-a încurcat a doua zi cu Carol. Ella nu s-a încurcat cu el: erau niște reguli de o moralitate respectată. Zizi n-a avut asemenea scrupule și s-a întâmplat ce s-a întâmplat. Dar în jurnal ea zice: „Probabil că nu o să putem să fim niciodată împreună, dar dacă voi avea un băiat, îmi dai voie să îi pun numele Carol?". Și a făcut un băiat, dar nu i-a zis Carol, i-a zis Tudor. Regina Maria o privea cu multă bunăvoință, dar bunăvoința ținea de prietenie, nu de oficializare și nici familia Filitti nu s-a gândit la chestia asta. Ella a avut un frate și fratele ăsta a fost aghiotantul lui Carol al II-lea și prieten la cataramă. Atât de prieteni, încât a plecat cu Carol în exil, în '40. Nu s-a înțeles însă deloc cu Lupeasca. Lupeasca era foarte autoritară. Bărbat sau femeie, oricine era în preajma lui Carol era o primejdie, că numai ea să fie cea care să-l manipuleze.

Astea toate au făcut ca noi să fim foarte legați – și prin soț și prin mama – de familia regală. Când Mihai a venit în țară, Simina Mezincescu și alții au zis: „Voi sunteți casa cea mai aristocratică. La voi vine regele Mihai". Doamna, în '91–'92 să-ți vină în vizită regele într-o casă în care pe hol aveai un răpănos de aragaz, o butelie jegoasă. Asta era realitatea. Nu e o bucurie. Îmi zic: „Cum să-l primesc?" Că noi stăteam într-o casă în care intrarea principală era aia de serviciu. Cum să-l primești pe rege? În trei zile știți cum arăta casa noastră?

AG: Și v-a făcut o vizită Regele Mihai?

GF: Și ne-a făcut o vizită Regele Mihai pe intrarea principală, care arăta foarte frumos. Și toate treburile astea s-au rezolvat în trei zile, că a sărit toată lumea și ne-a ajutat. Și ne-am distrat grozav. Pe urmă, eu m-am împrietenit sau, cum se cuvine spus, Regina Ana s-a împrietenit cu mine foarte cald. Era colosală și foarte practică. „Văd că tu ai aici niște scaune. Eu știu să fac scaune de-astea, că am făcut scaune de-astea pentru grădinițe", mi-a spus ea. Adică era de o modestie și de o cumsecădenie aparte. Și era foarte drăguță, și treaba a mers foarte frumos, eu fiind poftită toată ziua la ei. Cu tot respectul, doamnă, să mă înțelegeți, nu mi-o luam în cap, nu așteptam nimica.

Eu trebuie să vă spun că regele a avut față de mine – m-a și decorat – o îngăduință pe care

eu cred că n-aș avea-o față de nimeni. Pe mine m-a deranjat foarte mult felul cum a fost ținută inima Reginei Maria. Ea a decis să fie la Balcic. Pierdem Balcicul și o ducem la Bran. Branul e spart, inima aruncată pe jos. O recuperează cineva, o bagă într-o casetă, o aduce la București și stă, cum se stă de mii de ani la București, într-o cutie pe un pervaz [4]. Și de câte ori mă duceam acolo: „Majestate, ce faceți cu inima?" „Mă gândesc". Până când îndrăznesc, parcă mi-a luat Dumnezeu mințile, să zic: „Majestate, eu la Belu am pe aleea principală un cavou. Îmi dați mie inima?" Acum, când mă gândesc, dacă mie mi-ar fi spus cineva așa ceva, îl înjuram de nu se vedea. Dar Regele a zis foarte calm: „Nu se poate". Și pe bună dreptate. Și în cele din urmă, în 2018, s-a decis să se pună provizoriu la Peleș, în fața camerei unde a murit ea, așezată pe o tribună. Nu e bine. Noi suntem buni creștini: e o bucată de trup omenesc. „Din pământ ai venit, în pământ te întorci". Eu zic că nu se cuvine, dar nu e treaba mea.

AG: Doamnă academician, vă mulțumesc din suflet pentru această veritabilă prelegere, o adevărată conferință, care m-a copleșit. Mărturisesc că nu mai sunt în stare să vă adresez vreo întrebare, atât de mult m-a fascinat ceea ce ați împărtășit. Sunt convinsă că și cititorii noștri vor fi la fel de captivați de relatările dumneavoastră.

GF: Eu vă mulțumesc foarte mult. Dar să știți, concluzia istoriei e foarte frumoasă. Bate realitatea, bate ficțiunea. De cele mai multe ori, bate ficțiunea. Și să știți că rămân lucruri necunoscute și mereu mai află unul ceva, mai spune altul ceva. Trebuie să confruntați, să vezi. E și multă fabulație: fiecare trage spuza pe turta lui. Noi totdeauna ne precipităm: ori e albă, ori e neagră. Noi nu admitem că există nuanțe.

Note și referințe bibliografice:

1. Însemnări zilnice adună filele de jurnal al Reginei Maria între 1919–1933. Editura Omnium a lansat ediții recente, precum Însemnări zilnice 1930, 1931 și 1932, cu traducere din limba engleză de Georgeta Filitti.

2. Regina Maria a României, Povestea vieții mele (1934–1936). Scrisă în perioada interbelică, această lucrare memorialistică a fost publicată în trei volume între 1934 și 1936. Fragmente din The Story of My Life au fost publicate anterior în presa britanică și americană.

3. Vancu, Ana, Interviu cu Georgeta Filitti: „Bunica lucra ca lectoriță e lângă regina Elisabeta" [online]. [Accesat: 18.08.2025]. Disponibil pe Internet la adresa https://historia.ro/sectiune/portret/georgeta-filitti-istoric-bunica-lucra-ca-573473.html

4. Filitti, Georgeta. *Drumul inimii Reginei Maria a României* [online]. [Accesat: 18.08.2025]. Disponibil pe Internet la adresa: https://vorbitorincii.ro/general/reginei-maria-inima-georgeta-filitti/

*Interviul apare în cadrul subprogramului științific 010402 „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova", Universitatea de Stat din Moldova.

Citation: Grati, A.; Filitti, G. „A Romanian woman by choice, not by birth, but a formidable one." 150 Years Since the Birth of Queen Marie. Dialogica. Cultural Studies and Literature Scientific Journal, nr. 3, p. 6-18. https://doi.org/10.59295/DIA.2025.3.01

Publisher's Note: Dialogica stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright:© 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).